

AMIKOR A TÖRTÉNELEM SZAGA ELŐSZÖR MEGCSAPOTT.

-Na, jössz velem?-kérdzte édesapám bilgerihúzás közben.

Én először komótosan kinéztem az éjszaka frissen esett hóra, és csak aztán egyeztem bele egy "ühüm"-mel a vasárnap reggeli kalandba. Hamar készen lettem, mert arra felénk akkortájt még könnyű volt az öltözék megválasztása. Tél lévén, a bakancs, a nagykabát, a sapka volt a választék.

A kapuszárnyat nagy nehezen kiszabadítva a hó fogságából, édesapám jobbra, a Vár és a templom közti mély és keskeny, nemzedékek által kikoptatott szurdok felé vette útját. Kis szél is lehetett az éjjel, mert a hó néhol derékmagasságig is ért. Édesapám, látva küszködésemet, könnyedén hátára kapta négyéves, vékonycsontú elsőszülöttjét, s így bukdácsoltunk nevetve a keskeny csapáson, a vastag hósapkát nyögő líceumbokrok, fagyott akácshederek közt, a ragyogó téli napsütésben.

Igy, felnőtt magasságból már kényelmesebben vehettem szemügyre a fagyott vasárnapi világot, miközben próbáltam kitalálni, hogy kiérve a Templom-közből vajon jobbra, vagy balra fordulunk-e. Balra, a Sió híd felé, ami mögött a kis dunántúli falu ifjúságának téli-nyári paradicsomkertje terült el: nyáron a fürdészek és nyírfavesszős horgászások, télen pedig a csikódrót-betétes, faklumpás csúszkálások színhelye. Csalódásomra jobbra, a Sár-utca felé kanyarodott az emeletes menet.

Sár- utca... Az összesen talán kéttucatnyi ház egyikében lakott Antal bácsi, az asztalos és családja, akikhez akkor szoktunk menni, ha egy-egy asztal-vagy székláb kiöregedett, ablaküveg betört. Kedves emberek voltak, felesége mindig megkínált legalább egy "viaszkozott" almával. Szívesen is jártam hozzájuk egészen addig, amíg egyszer a műhelyében meg nem láttam egy koporsót. Mert ezeket is Antal bácsi gyártotta... Attól kezdve kerültem a házukat, s ha mégis mennem kellett hozzájuk, többé nem fogadtam el semmit. De akkor még csak viszolyogtam.. Félni akkor kezdtem Antal bácsitól, amikor egy temetésen láttam, hogy nem csak gyártja a koporsókat, de a fedelüket is Ő szögeli le... Antalékkal rézsút szemben egy másik mesterember, Enessey bácsi munkájának zaja szokta felverni a környék csendjét: ő volt a falu lakatos és gépszereelője. Vele akkortájt még nem volt "üzleti" kapcsolatunk, mert családunk első mechanikai csodáját, egy Csepel kerékpárt csak évekkel később vettük meg. Ebben az utcában laktak még Kovács Laci bácsiék, aki a kettő közül a falu egyik susztere volt. Régebben bizonyosan másból kereste a kenyerét, mert visszatérő mondata mindig ez volt : "Hát kérem, most ebből kell valahogy megélnünk.." De hogy azelőtt miből élt meg, arra számomra sosem derült fény. Pedig fültanúja voltam annak a beszélgetésnek is, ami Szajkó bácsi, a falu másik, akarom mondani igazi susztere és édesapám között esett:

-Tanító úr, hallom, már maguk is a Kovács Lacihoz viszik a munkát...?

-Kedves Pista bátyám - felelte apám halkán - tudja azt maga nagyon jól, hogy nincs nekünk a maga munkájával semmi bajunk. Jobban is, olcsóbban is dolgozik, mint a Laci. Dehát azt is tudja, hogy szegény nem kap semmiféle munkát ezektől. Még a TSzCs-be se vették fel éjjeliőrnek...A falut se hagyhatja el. És hát tudjuk ugye, hogy miért... Bizony, ...nagyon szegények... ott vannak a kisgyerekei is... Hát, megérti ugye, ha addig legalább, míg kicsit jobbra fordul a sorsuk... - Ezután a beszélgetés után helyreállt családunk viszonya Szajkóékkal.

Amikor beértünk a házak közé, édesapám szépen lecsusszantott a hátáról, mondván, itt már egyedül is boldogulok. Pár ház előtt már el volt takarítva a hó, máshol csak most söpörték. Jobbra-balra köszöntgetve haladtunk a járdán, amit mintha csak nekünk takarítottak volna el a vasárnapi arcú falusiak. Elhagytuk Kovácsékat, el Enesseyéket, a túloldalon Antalékat is, de csak mentünk tovább.

-Hová megyünk már?

-Kovács nénihez.

-Az ki? A suszter-Kovácsék rokona?

-Nem..

-Hanem!?! Kinek a rokona?

-Már senkié, mert egyedül él.

-Dehát mit csinálunk ott?

-Te szép ügyesen ellapátolod, elsöpröd a havat, én vizet húzok, fát vágok, begyűjtök,...Szépen köszönj ám!

Ki-be dülő, foghíjas kerítés előtt lassítottunk le. Belül öreg, görcsös szederfa alatt még öregebb vályogház kucorgott, rogyant zsúpfödelén öregesen félreecsúsza a friss hósapka. Néhány szót váltottunk a havat hányó szomszédokkal, aztán az összerogyni készülő kiskaput óvatosan beemelve beléptünk az érintetlen havú udvarra. Még a gangon is akkora hó állt, hogy először kis helyet kellett tisztítani, hogy a csizmáról, bakancsról lerúghassuk a hóterhet. Édesapám nagynehezen kinyitotta a kopott, öreg, ablaktalan ajtó felső, majd alsó szárnyát. Kicsiny, sötét, vertpadlójú konyhába léptünk be.

-Lakik itt valaki? - lebbent ki belőlem a megszeppent kérdés.

-El ne felejts ám köszönni! - jött a csendes válasz.

Odalépett a sötét sarokban egy alacsony, üvegszemes ajtóhoz, és finoman kopogott.

- Jó napot Kovács néni, mi vagyunk, a Laciék.

Csend. Amikor az izgalomtól teli várakozástól idegeim már pattanásig feszültek, végre halk neszezés hallatszott. Édesapám erre lassan megnyitotta az ajtót, s engem szelíden maga elé tolt. Nagyot léptem előre a sötétben, de olyan erősen csapott meg a szoba hidegen is émelyítő, nehéz, áporodott szaga, hogy hevesen megrázkódtam, s riadtan fordultam vissza.

A kicsiny szoba apró ablakának napszítta, szakadozott függönyén alig esett be egy-két vérszegény fénysugár... . Mintha csak a fény is viszolyogna ide bejutni. Először az ablak alatt álló kis asztalt fedeztem fel, aztán lassan más bútorok is kezdtek kibontakozni a sötétség korábbi tömbjéből: egy szekrény, két ütött-kopott, szalmafonatú szék, néhány kisebb darab, zsámoly, effélék lehettek, végül az ablakkal szembeni oldalon egy ágy. Valami volt ott az ágyon, de a sötétben először nem tudtam kitalálni, hogy mi lehet az. Amikor aztán sikerült, akkor ijedten húzódtam édesapám közelébe: fekete gombóccá görnyedt öregasszony kuporgott az ágy szélén.

-Ti vagytok, Lajos?-

Hangjától, ha lehetett, még jobban az apai bilgerik közé bújtam.

- Én vagyok az, a Laci. Meg elhoztam a Petit is! Na, köszönj! - tolt megint maga elé.

- Keziticsókoloom..-rebegetem, a toló kézre támaszkodva.

- Jaj Istenem, tanító úr, hát maguk azok? -csúszott le az ágy széléről. Felsőtestét álltában is vízszintesre hajlította az öregség.

- Maradjon csak, maradjon... Dehát hányszor kértem már Kovács néni, hogy hívjon csak Lacinak, mint régen...

- Tudom Lacikám, tudom.- pityeredte el magát csendesen a néni - de látod lelkem, akkor mindjárt az én Pistám jut...-

Szipogása lassan halt el, s utána sokáig bántó, tétova csend ülte meg a szobát.

- Csak beugrottunk...nagy hó esett az éjjel, gondoltam, elhánjuk, meg egy kis tüzelőt is, vizet is bekészíték egyúttal..

- Nem kellett volna fáradnod, édes fiam, ilyen cudar időben. A Lajosék a szomszédból bebenéznek hozzám. Nagyon rendes emberek, a Jóisten áldja meg őket érte.

- Meg aztán hallottuk, hogy ágynak esett Kovács néni. Azért is jöttünk, meglátogatni! Elhoztam a Petit is!

- Semmiség, semmiség...csak öregség...De ez a kutya tél már igazán fölfordulhatna! Nahát gyere ide kisfiam, hadd lássalak jobban! Hujjúj, de nagyot nőttél az ősz óta, egész nagy legény lettél! Aztán emlékszel-e még rám? Nem, ugye, nem?! Na nem baj, nem baj...

Aztán csendben, hosszú szünetekkel és mély sóhajtásokkal beszélgetni kezdtek. Kovács néni mintha csak magában motyogott volna, édesapám pedig úgy ült lehajtott fejjel, szótlánul egy foszlott fonatú széken, mint egy elveszett lélek.

Igy magamra maradva, kezdtem jobban szétnézni a homályból egyre inkább kibontakozó furcsa világban. Először az ablaknál álló asztalkát közelítettem meg: rajta öreg fafeszület, a fája már megfeketedett. Csak Jézus testén volt két fényesre kopott folt, egy a szíve táján, egy meg a lábfejen. Mellette imádságos könyv, olvasó-füzér, ónkeretes szemüveg, kulcs, apróságok. Odébb virágmintás tányér, látszott rajta, hogy nem ebbe a házba való. Rajta kockás szalvéta. Fellebbenttem: darab kenyér, kis töpörtyű, pár karika kolbász. Minden érintetlen. Szemem a falon függő feszületre tévedt. Ez nagyobb, újabb is, mint az asztali. Alatta három bekeretezett kép. Középen egy nagyobb, tablószerű. Zord nézésű, szokatlan ruhájú, bajuszos, szakállas emberek. Legfelül egy nagyszakállú, nagyon komoly nézésű, ő látszott a legöregebbnek. Alatta meg szépen körben a többi. A tabló tetején és alján cirkalmas írás, és mindez színes szalagokkal, szép címerrel díszítve. A keret bal felső sarkára piros-fehér-zöld, a jobboldalira pedig fekete szalag volt erősítve. Nagyon szép kép volt! Sötétséget, émelyítő szagot, görnyedt öregasszonyt feledve ágaskodtam alatta, elbűvölve az idegen emberek szokatlan tekintetétől, címertől, szalagoktól, cirkalmas írástól. Minden olvasási tudományomat latba vetve, lassan betűztem:...FELELŐS MAGYAR.....BATTHYÁNY...SZEMERE...KOSSUTH...
DEÁK...SZÉCHENYI...

- Kik ezek a bácsik, Apu?... Apu! Kik ezek a bácsik itt?

- Hol? Azok? - gondolkodott - Nagy emberek... meghaltak, az a fekete szalag azt mutatja. Majd elmondom hazafelé - jött a félig figyelő válasz.

Aztán a két másik, jobbra és balra levő képet kezdtem el nézegetni. Azokon csak egy-egy ember volt. A baloldalin egy lesimított hajú, nagybajuszos, sokgombos-ruhájú, szájában sosem látott hosszúságú, lelógó pipával. A jobboldalin pedig pirosarcú, mosolygós katona, bal kezét bojtos kardján nyugtatta, jobb kezének ujjaival természetellenes pózban kis, díszes asztalt érintett. Az asztalon sapkája, egy vázában virág, a háttér redős függöny. Mindkét kép jobb sarkán átlósan fekete szalag. Antal bácsi jutott eszembe, meg a koporsói.

- Na, gyere fiam, lássunk munkához - zökentett ki édesapám hangja a koporsók, képek, katonák és kardok világából.

Odakint kezembe nyomott egy könnyű hólapátot. Jó nagyot szippantottam az élesen hideg, de jószagú levegőből, s komótosan eltüntettem bejövetelünk nyomait egészen a kiskapuig. Az utcán Lajos bácsi, a szomszéd már "rendet rakott" helyettem, így visszamentem a kút és a favágó fészker felé utat vágni édesapámnak, aki előbb fát aprított, vizet húzott, majd begyűjtött a konyhában a kemencébe.

Befelé indulva jól teleszívtam magam jó levegővel, de mire visszamentünk, már bent is kiszellőzött, mert Kovács néni kinyitotta az ablakot, s még a kis függönyt is elhúzta. Én ripsz-ropsz, nagyjából ki is söpörtem a kis szobát, Kovács néni köhögős dicseretétől kísérve.

- Nem is olyan öreg néni ez a Kovács néni, csak...-gondoltam. Amikor búcsúzásra került a sor, már azt sem bántam, hogy arcon csókolt, pedig egy hatalmas bibircsók úgy ült az állán, mint egy szunyókáló légy. Az ajtóból vidáman szóltam vissza:

- Holnap is jövünk, jó, Kovács néni!?

-Holnap talán nem is, de azután mindenképpen - igazított rajta édesapám.

Kiteljesedett nyugalommal, szótlantul ballagtunk hazafelé a tél csillogó békéjében. Időbe telt, míg megszűnt ez a varázs, és meg mertem szólítani magába mélyedten ballagó édesapámat.

- Na, elmondod?

- Mit, fiam?

Csodálkozva néztem fel rá, miközben igyekeztem lépést tartani vele.

-Dehát...amit ígértél... azt a szép képet, az óriásokkal! Pedig az arcukon nem is látszik...

- Micsoda, te?

- Hát, hogy óriások!

Elnevette magát.

- Én nem azt mondtam, hogy óriások! Hanem, hogy nagy emberek! A történelem tette őket nagygyá, mert olyasmit tettek, amiért az emberek nagyon megszerették őket. Sokan meghaltak ezért közülük, mások meg sokat szenvedtek.

Nem értettem.

- Miért, a.. a ..történelem miatt?... Mi az a történelem?

- Így is mondhatjuk..Hogy mi az a történelem?..Nekünk, magyaroknak leginkább szomorú, csúnya dolog...Majd ha nagyobb leszel, magadtól is rájössz.

- És a szalagok, a színesek?

- Azok a magyar színek: piros-fehér-zöld, tudod, mint a nagy zászlón.

- Aha, igen... És az a másik két bácsi, a pipás, meg a kardos, ők is a történelem miatt haltak meg?

- Tulajdonképpen ők is... A "pipás" a Kovács néni férje volt, a Kovács bácsi. Régen meghalt, az első világháborúban. Én sem ismertem.

- És a másik? - rángattam meg a karját, mert megint elhallgatott.

- A másik, a katona az...

- Az, az?!?

- Ő... velem volt katona, szegény Pista... kiskoromtól a legjobb barátom volt..

- És, és??

Meglepődve hallgattam el, mert szemében könnyet láttam csillogni.

- Te most sírsz, Apu? - kérdeztem kisvártatva.

- Nem, csak ez a hideg.... Tudod, Pista volt Kovácsék egyetlen gyereke. Kovács bácsi meghalt a fronton, nem is láthatta a fiát. Amikor aztán miránk került a sor, mi lettünk katonák a következő nagy háborúban, akkor Kovács néni sírva kért, hogy vigyázzak az egyetlen fiára, a család utolsó sarjára. Merthogy együtt vonultunk be, és én lettem a parancsnoka.....És Pista ...pár héttel később a karjaimban halt meg...

Csendesen, de már szabadon peregtek a könnyei. Még sosem láttam őt sírni, és éreztem, hogy most erősnek, felnőttnek kellene lennem.

- Hát ezért van egyedül a Kovács néni. Látod, ilyen a történelem. Hideg, könyörtelen, és...

- És büüüdddöööss!!! - szakadt ki belőlem hirtelen az eszeveszett gyerekes jókedv ezután a sok érthetetlen komolyság után, és robbant bele ebbe a nagy-nagy vasárnapi tisztafehér fényességbe.

- Igaz, Apu!? A történelem az...az... fekete, hideg, és...és bűdös! Ugye!!! BÜÜDÖÖS!!! Hahaha!!! – és karmesterként kalimpáltam a kezeimmel a hideg fényességben.

- Igaz, igaz, hahaha, jaaj, hát ez nagyon jó...!! Hahaha...

És csak mentünk, mentünk kacagva a vakító hóban, meg-megcsúsztatva az éktelen nevetéstől. Jókedvünk már átragadt a líceumbokrokra meg az akácsihederekre is, azok is úgy nevettek amerre eldülöngéltünk köztük, hogy nagy darabokban hullott róluk a puha, vastag, fehér vasárnapi hóköntös.

Albert László, 1984